

Frykt og glede ved å bli gammel

Runar Bakken

Alle vil leve lenge. Men ingen vil bli gamle

ISBN: 9788245021578

Bergen: Fagbokforlaget 2018

Rannveig Dahle

ranvdahle@gmail.com

Runar Bakken har skrevet en engasjerende bok med både et faglig et personlig utgangspunkt. Hvordan er det å bli gammel, kanskje være fanget i sin egen kropp, være rullatorbruker eller ha vært nødt til å flytte på sykehjem? Bor en fortsatt hjemme, kan det ha blitt *andres* arbeidsplass, med mye høyteknologisk utstyr for å få alt til å fungere. Med mange års erfaring kjenner han fagfeltet godt. I denne boken problematiserer og reflekterer han over mange sider ved det å bli gammel og hjelpetrengende. Interessant er at når ens egen aldring rykker nærmere, aktualiseres interessen og nye perspektiver kommer til. Denne bokens målgruppe er ifølge Bakken selv først og fremst studenter som utdanner seg til å bli de gamles hjelpere. Men boken angår langt flere, den gjelder alle oss som enten har et omsorgsansvar for eldre eller som faktisk er blitt gamle selv.

Boktittelen er en aforisme som ble formulert av Cicero for mer enn 2000 år siden. En aforisme er en kort setning, som uttrykker et tankevekkende poeng på en treffende måte. Her brukes den til å diskutere mange sider av alderdommen, og belyser aforismen på forskjellige måter. Hvert kapittel starter med et lite sammendrag og en introduksjon av hvilke aspekter som er tema.

Bakken ble tidlig fanget av Simone de Beauvoirs store verk om alderdommen, som ble utgitt i 1970. Den ble både øyeåpner, en varig inspirasjonskilde og et ankerfeste for Bakkens bok. I kapittel 2 legger Bakken fram hennes forståelse av alder, som både et biologisk og et kulturelt fenomen. Beauvoir tematiserer blant annet det urealiserbare ved å eldes, og det sorgarbeidet en erkjennelse om egen aldring faktisk krever. Bakken er nå bekymret for undervisningen på dette feltet. Mens dagens studenter fores med mye vitenskapsbasert kunnskap om patologiske tilstander, lærer de altfor lite om hva det *betyr* å bli gammel. I dag følger samfunnets suksesskriterier med oss inn i alderdommen. I et livet-ut-prestasjons-samfunn handler det derfor også om å eldes på «riktig» måte. Bakken frykter at dagens ten-

kemåter vil stå i veien for at en innenfra opplevelse av å bli gammel får tilstrekkelig oppmerksomhet. Ifølge Bakken kan dagens ensidige satsning like gjerne påføre de gamle skade. I en god omsorg for gamle og hjelpetrequende kan for eksempel menneskelig erfaring og lyttekompetanse være minst like viktig som medisinsk teknisk kunnskap på høyt nivå, koblet sammen med en urealistisk optimisme knyttet til aldring.

Kapitlene 3 og 4 drøfter det uforståelige ved aldring, om integritet og alderdom. Kapittel 5 handler om det å forske på aldring, mens kapittel 6 tar opp de forestillingene som ligger til grunn for to dominerende aldringsteorier; tilbaketrekning og aktivitet. To motsetningsfulle teorier kan i praksis komme til å stå mot hverandre. Det vil bli et dilemma. Med *aktivitetsteorien* som verktøy kan de gamle bli pådyttet en behandlingssideologi som mange egentlig ikke ønsker, eller som de åpent motsetter seg. Å la de gamle få sitte i fred, betyr i virkeligheten passivitet. Da risikerer de gamle å brytes ned mye raskere enn egentlig nødvendig. Her står hjelperne overfor et reelt dilemma; skal de være aktive pådrivere for å høyne aktivitetsnivået, eller skal de godta den gamles eget ønske om å få være passiv? Nå gjelder betydningen av aktivitet egentlig alle livsfaser, men det er først i den siste livsfasen at så mange gamle mister råderetten over sine egne liv. Med knappst tenkelige ressurser kan aktiviseringstesen være oppe til forhandling. Den krever ikke minst tid, og den krever ressurser.

Kapittel 7 tematiserer skammen ved å bli gammel. Skam er et følsomt, men viktig tema å diskutere. Her drøfter Bakken mange dilemmaer med et nyansert blikk. Kan skamfølelsen for eksempel føre til et ønske om aktivt å avslutte livet? Vil framtidige generasjoner kreve større rett til å ta avgjørelsen selv? Kapittel 8 tar opp samme tematikk fra en annen vinkel. I hvilken grad skal helsepolitikkenes hovedmål være å holde de gamle i live lengst mulig? Hvordan kan vi vite at alle gamle virkelig ønsker det? Handler dette om respekt for liv eller vilje til å styre liv?

Kapittel 9 legger hovedvekten på dagens retorikk. Bakken nærmest raljerer med tendenser til det han kaller den *økonomiske inkontinensen*. Det er blitt for mange gamle nå, og flere vil vi bli. De gamle påfører uten tvil samfunnet for store og økende kostnader. Debatten har som et underliggende, men ikke uttalt premiss, mener Bakken; at ansvaret returneres til familiekvinnene. Dette kapitlet kan leses som et varsku om å stoppe i tide og innse ikke-intenderte konsekvenser av en ny alderssammensetning i befolkningen og dagens politikk.

Kapittel 10 drøfter de kulturelle aspektene ved å bli gammel i et multikulturelt samfunn. Kan en gammel muslimsk kvinne motsette seg å bli stelt av en mannlig pleier? Hvordan takler personalet situasjonen når eldre norske kvinner ber personalet om å «hente en hvit» pleier? For å unngå moralisme må hjelperne tenke gjennom slike spørsmål. At mange gamle fort vender seg til å bli stelt av hjelpere med en annen kulturell bakgrunn, er også kjent. Norske sykehjem blir en stadig mer multikulturell arena. Bakkens viktigste argument er likevel at i møtet med helsepersonellet, må gamle menneskers egne erfaringer og opplevelser være retningsgivende – så langt som overhodet mulig. Dette krever lydhørhet og refleksjon fra omsorgsytterne, som har mer makt enn de gamle. Hva er muligetsrommet?

Kapitlene 11 og 12 handler på forskjellig måte om å benekte alderdommen. I sin ekstreme utgave blir den aldersløse alderdommen omtalt som transhumanisme i gerontologien. Transhumanismen vesen er det urgamle ønsket om å forbedre, forskjønne og forlenge livet, helt inn i det absurde. Begrepet ble brukt første gang i 1957, og uttrykker det jeg tror Bakken oppfatter som en feilslått pessimisme. Den naturlige aldringsprosessen blir en *sykdomsprosess* som må unngås i det lengste. Nye medisinske, teknologiske og farma-

søytiske nyvinninger gjør grenseoppgangene mellom sykdom og aldring stadig mer porøse, og dilemmaene i kjølvannet blir vanskeligere å håndtere. Her er mange standpunkter i jevn glideflukt. Ikke minst er mange økonomiske interesser involvert. *Transhumanismen* er en relativt ny forståelse som nå synes å vinne fram. Den kan knyttes til nyliberalismen. Her går Bakken hardt til verks. Visjonen om udødelighet karakteriserer han som ekstremt infantil. Slike tendenser representerer ifølge ham en fallgrube og en fare.

Bakken utfordrer feltets mange vedtatte sannheter. Det er fortjenstfullt. Med sin lange fartstid har han et godt overblikk over utviklingen og nye tendenser. Medikalisering og aldersfornekning er to sterke utviklingstrekk. Mye som tidligere virket fjernt, og som en kunne distansere seg fra, er i dag blitt hverdagen. Her viser Bakken hvordan erfaringer fra egen aldringsprosess også bidrar til å forskyve perspektivet. Erfaringene inviterer til en dypere refleksjon og et mer kritisk blikk.

Aldersomsorgen er full av velmenende retorikk om aktivitetstrening, positivitet, integrering og sunnhet osv. De som utdanner seg til å gå inn i feltet, trenger å lære om, men også forstå at de går inn i et komplekst, motsetningsfullt og et på alle måter krevende felt. Som ferdig utdannet vil studentene møte høyst reelle etiske, moralske og medisinske dilemmaer i sektoren. Alt er rammet inn av økonomi.

Bakken har så mye på hjertet at det av og til går altfor fort. Underveis i lesningen lurer jeg for eksempel ofte på om han har glemt at han, ifølge seg selv, skriver for en bestemt målgruppe? Her er det mange eksempler på *name - dropping*. Er det for eksempel nødvendig å bruke Foucaults teoretiske resonnement i en ekstremkort versjon? Hva gir dette studenter av nyttig innsikt? Kunne for eksempel et begrep som *avviksheterotype rom* vært byttet ut med noe mer gjenkjennelige? Eller en overskrift som *Fusjonen mellom aktivitetshysteriet og den nyliberale kapitalisme*? At nye og unge fagfolk trenger gode teoretiske verktøy, for å forstå og for lære å tenke selvstendig, er ubestridelig. Det er en forutsetning for at de kan handle profesjonelt i en hektisk arbeidshverdag. Jeg mener at å ta studenter på alvor, også handler om å velge en framstillingsform og et gjenkjennelig og forståelig språk. Utfordringen er heller å vise *hvordan* teori også er gode verktøy til å tenke med. Da når han bedre målgruppen med sitt viktige budskap.

Boken tar opp mange og svært viktige tema om aldring og alderdom. Den fortjener å bli lest. Jeg håper også at leserkretsen har tålmodighet med noen framstillinger som i hvert fall jeg strevde med. Nå vet ikke jeg hvilket teorigrunnlag «hans» studenter, eller for den saks skyld også andre lesere, har. Likevel tror jeg at Bakken tar for lett på den utfordringen. Framstillingen går innimellom over stokk og stein, noe som gjør deler av teksten uryddig og uklar. Boken bærer preg av et stort og fortjenstfullt engasjement. Likevel hadde den, mener jeg, tjent på en ekstra og en kritisk gjennomgang.

Boken er preget av et stort og ekte engasjement for eldreomsorgen. Mye handler om økonomi og om knappe ressurser, men mest om alt det andre. Rune Bakken har evne til å engasjere. Også hans brede samfunnsvitenskapelige kunnskap og forståelse og hans lange erfaring fra feltet er en opplagt ressurs. Det vil komme studenter som skal ha eldreomsorgen som arbeidsplass til gode. En god bok skal, mener jeg, også reise like mange spørsmål som den gir svar på. Den skal stimulere til å tenke videre. Det gjør denne boken. Jeg tror studenter og andre vil få teoretiske og praktiske verktøy for både å kunne se, diskutere og helst også håndtere dilemmaer. Slikt kan bidra til å skape bedre fagmiljø.